

אל תאמין בעצמך

"ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי... ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם" (במדבר טז, א-ב).

ויקח קרח משך ראשי סנהדראות שבהם (רש"י). אמרו חכמים חכם גדול היה קרח ומטועני הארון (במדבר רבה יח, ג). וקרח שפיקח היה, מה ראה לשטות הזו? אלא עינו הטעתו (רש"י טז, ז. תנחומא טז, ה). איך ניתן להבין דבר כזה? קרח אדם פיקח מגדולי חכמי הדור, ועמו מאתיים וחמישים ראשי סנהדראות, נשיאים, אנשי שם, משכמם ומעלה, יורדים לדיוטה תחתונה כזאת של מחלוקת נגד משה רבנו אדון הנביאים, שקיבל את התורה בהר סיני לעיני כל העם, עד כדי כך שהתחילו לטעון טענות של הבל, "המעט כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש" (במדבר טז, ג), מה??? זה מה שיש להם לומר על מצרים בה היו עבדים מיוסרים במשך מאות שנים, בה התעללו בהם ללא רחמים, שחטו את ילדיהם... איך השתבשה דעתם של כל גדולי החכמים הללו? הרי זו תמיהה גדולה עד מאוד!!!

אמר רב חננאל בר פפא מאי דכתיב (משלי ח, ו) "שמעו כי נגידים אדבר", למה נמשלו דברי תורה כנגיד, לומר לך, מה נגיד זה יש בו להמית ולהחיות, אף דברי תורה יש בהם להמית ולהחיות, היינו דאמר רבא למיימינין בה סמא דחיי, למשמאילים בה סמא דמותא (שבת פח:). אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב (דברים ד, מד) "וזאת התורה אשר שם משה", זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה, והיינו דאמר רבא דאומן לה סמא דחייא, דלא אומן לה סמא דמותא (יומא עב:). רש"י מסביר נעשה לו סם חיים מדבר על אדם שלומד תורה לשמה, ומשמאילים בה, שלא זכה ונעשית לו סם מיתה מדבר על אדם הלומד שלא לשמה (רש"י שבת סג: ד"ה למשמאילין בה, יומא עב: ד"ה זכה, וכן בתוס' ישנים יומא שם).

איך אפשר לומר על אדם שלא זכה עדיין להגיע למדרגת לומד תורה לשמה שתורתו היא סם המות, הלא זה סותר את דברי הגמרא במסכת פסחים (נ:), אמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. גם אם אין לימוד התורה שלו באותו ערך כשל הלומד לשמה, עדיין יש לזה ערך, הוא בדרך הנכונה, מתוך שלא לשמה בא לשמה, איך אפשר להסביר את הביטויים החריפים, "למשמאילים בה סמא דמותא", "לא זכה נעשית לו סם מיתה"?

הרב דסלר כותב מכתב לתלמידיו תוך כדי הפלגה באניה בלב ים בדרכו לאמריקה, ביום שלישי לפרשת קרח, שנת תר"ץ (1930). במכתב הוא מצטט להם את תשובתו של גאון הגאונים רב האי גאון ז"ל (בתשובותיו סימן יג): "וכן היו מושלים משל, מעשה בשועל אחד שבא עליו ארי לאכלו, אמר לו השועל ומה יש בידי להשביעך, אבל אני מראה אותך אדם שמן שאתה טורף ושבע ממנו, והיה שם גומץ מכוסה ואדם יושב מאחוריו, כיון שראה הארי אמר לשועל הריני מתיירא מתפילתו של זה שלא יכשילני, אמר לו השועל לא יגיעו הדברים לא לך ולא לבנך אולי לבן בנך יגיעו, אבל בין כך עתה תשבע רעבונך ועד בן בנך זמן הרבה, נתפתה הארי וקפץ על הגומץ ונפל שם, בא השועל ועמד על שפת הגומץ והציץ עליו, אמר לו הארי הרי אמרת לי שאין הפורענות באה אלא על בן בני, אמר לו השועל כבר יש עון על אבי אביך, שאתה נתפס בו, אמר לו הארי אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה? אמר לו השועל ולמה לא חשבת כן מתחילה, כמה מוסר יש במשל זה". עד כאן לשון רב האי גאון בתשובה הנ"ל.

והנה כשראיתי דברים הללו תמהתי האם זו היא תורתו של רב האי גאון, גדול הגאונים אשר מרוב גדולת תורתו וקדושתו לא קראו אותו חבריו בשמו רק "גאון זה" סתם, ונעשה לראש ישיבה בדור ההוא, דור הגאונים, בהיותו אך בן י"ג שנה, הרי נוכל להבין את גדולתו, והוא כותב תשובה בספר תשובותיו, איזה סיפור משיחות ילדים קטנים לכאורה, הרי בודאי שיש דבר גדול ורם בזה. כמו כן תמהתי בפרשת השבוע הרי על כל פנים קרח פיקח היה וגדול הדור ועמו מאתיים וחמשים ראשי סנהדראות אצל דור מקבלי התורה איך טעו בדבר פשוט כזה, הלא הם ראו בעיניהם צרות שיעבוד

מצרים איך שהכום ועבדו בהם עבודת פרך וגם שחטו את ילדיהם גם בנאום בחומה, ובמדבר הרי על כל פנים לא חסרו דבר, ואחר כל זה מה טענו?
"המעט כי העליטנו מארץ זבת חלב ודבש וכו'", ובמדרש שכן טענו כולם. בשלמא כשהאספוסף טענו, הרי היו הם מן הפחותים והגרים, אלא גדולי הדור איך יכלו לטעון שטות כזאת, ובברירות ועקשנות כזו כאילו היה ברור אמיתתם? ושאלה כזו נמצא בכל הדורות, גם בדורנו זה, כשאנו לומדים ממדעי העולם, כמו גיאוגרפי' פיסיקא ועוד ועוד, נראה אשר חכמיהם וכל לימודיהם נגד האמונה הטהורה תורתנו הקדושה הם מדברים, וכל זה בברירות ועקשנות כאילו האמת איתם... ידוע תדעו כי גם החכמים היותר גדולים, אם יד התאווה תגבר בהם לא די שלא תצילם חכמתם אלא עוד ישתמשו בחכמתם להטעות את העולם עמהם שיאמינו גם לטפשויותם כאילו חכמות המה, כי כן דרך כל חוטא להיות חוטא ומחטיא. והנה אולי בזה הוא אחד מן המוסרים אשר נתכון אליהם רב האי גאון במשלו שמשל, כי גם הארי מלך שבחיות נפל ברשת השועל, רק משום שנתאווה לבשר שמן מעט יותר, ומה שהבין אחר כך כאשר פגע בו עונשו, לא הבין מתחלה, מפני שנתפתה בתאותו.
..וגם חכמים גדולים נפלו במכמורות היצר כמרגלים וקרח וראשי סנהדראות.. (מכתב מאליהו ד עמ' 304).

במאמרו "מבט האמת" (מכתב מאליהו א, עמ' 52) מרחיב הרב דסלר ומסביר את השפעת כוחות הנפש על שיקול הדעת, כאשר דיין משוחד בדבר הכי קטן, זה גורם לו לאבד את האפשרות לדון באופן הוגן, כי גם אם מתכוון לזכות את הזכאי, הוא אינו מסוגל לראות חובה לזה ששיחדו כי הרצון מעוור את עיני שכלו, וכך עוד יותר כאשר אדם צריך לקבל החלטות בבעיות מוסריות הוא אינו יכול לקבל החלטה מושכלת כל זמן שהוא נתון להשפעתן של המידות הרעות, תאוה, עצלות וכדומה, וזה שורש המוסר שאדם צריך לעבוד ולתקן את מידותיו, כדי לשחרר את עצמו מהשפעת הנגיעות. הוא מסיים בעצה לאדם שעדיין לא טיהר את לבבו אבל מאוד רוצה להסיק מסקנות של אמת, שיבחן את עצמו: אם דעה או החלטה תבוא לו בלי מלחמה, יחשוד בה ויחפש באיזו פינה הסכימו איתה נגיעותיו, ורק דעה והחלטה שתעלה בידו בקושי, מתוך התאמצות להכרת האמת, ומתוך מלחמה נגד הנגיעות – רק בה אפשר שתהיה לו תקוה שתהיה אמיתית.

על פי דברים אלו ניתן להסביר את דברי הגמרא על הלומד תורה שהיא לו סם המות. יש שני סוגים של הלומד שלא לשמה, תניא (דברים ל, כ) "לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו" שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם, אשנה שיקראוני רבי, אשנן שאהיה זקן ואשב בישיבה, אלא למד מאהבה, וסוף הכבוד לבא (נדרים סב.), יש אדם שלומד על מנת לזכות בתהילה, אבל בעצם לימוד התורה עצמה הוא חותר לאמת, ורוצה לדעת איך לקיימה, ויש גם סוג אחר של לומד שלא לשמה, אדם שאינו לומד "בלב שלם ובנפש חפצה" (דברי הימים א כח, ט) על מנת להבין מה התורה רוצה ממנו, אלא מחליט מראש מה הוא רוצה להוציא מהתורה, יש לו אינטרס, יש לו תאוה, יש לו רצון מסוים, והוא לומד תורה ומגייס את כל חכמתו על מנת למצוא צידוק וגיבוי לתאוותיו ורצונותיו בתורה, הוא אינו חותר לדעת מה התורה רוצה באמת אלא חותר למצוא את מבוקשו בדברי התורה, רש"י (בשבת פח: ד"ה למיימינין) מפרש למיימינין, עסוקים בכל כוחם וטרודים לדעת סודה, כאדם המשתמש ביד ימינו שהיא עיקר. המיימינים הם האנשים המתאמצים לדעת מה התורה רוצה מהם, ומאיך, המשמאילים, גם לומדים, אבל הם אינם רוצים לדעת סודה, הם רוצים לגייס את התורה לטובת האינטרסים שלהם. על הסוג הראשון של הלומד על מנת לזכות בתהילה, אבל בעצם לימוד התורה חותר לאמת נאמר "מתוך שלא לשמה בא לשמה", כי גם ללימוד הזה יש ערך, הוא בדרך הנכונה, בסופה יגיע למדרגת לימוד לשמה, אבל על הסוג השני הלומד את התורה עצמה לא כדי לדעת את סודה אלא כדי לגייס לסודו, לצורך התאוות שלו, זה מעוות לחלוטין, מלימוד כזה לעולם לא יגיע ללימוד לשמה, ועל זה אמרו חז"ל "למשמאילים בה סמא דמותא", "לא זכה נעשית לו סם מיתה".

לאורך כל הדורות עומדים אנשים ומשתאים נוכח חכמים גדולים הסוטים מן הדרך ומאבדים את כל עולמם, קרח ומאתיים וחמישים ראשי סנהדראות, ירבעם בן נבט, יוחנן כהן גדול, אלישע בן אבויה, ועוד ועוד. ההסבר לתופעה זו טמונה בדברי חז"ל "למשמאילים בה סמא דמותא", יתכן שבתחילת הדרך הם אכן למדו תורה לשמה, הם היו מיימינים בה, אבל באיזשהו שלב הם פנו שמאלה, הם התחילו לגייס את התורה לצורך תאוותיהם, ואז הפכה התורה לסם המות עבורם, "לא זכה נעשית לו סם מיתה".

"אל תאמין בעצמך עד יום מותך" (אבות ב, ד), רק מתוך הכרה בסכנה התמידית המרחפת עלינו עקב השפעתן של המידות הרעות, ומתוך מלחמה נגד הנגיעות האישיות, והתאמצות לדעת את סודה של התורה, נוכל להיות מהמיימינים בה, הזוכים שהתורה היא להם סם החיים.